

چکیده:

ماجرای مشروطه اولین مواجهه ی جدی جامعه ایرانی با دنیای مدرن بود که از یک سو باعث شکل گیری بسیاری از نهادهای مدرن در عرصه عمومی و نیز دوره ی جدیدی از حیات فکری در ایران گردید. پیگیری و اجرای سرکوب گرایانه ی سیاست نوسازی در عصر پهلوی اول جامعه ی ایرانی را گرفتار مسائل و معضلات بی سابقه ای کرد با دوام سیاست آمرانه در عصر پهلوی دوم به تدریج اعتراضات و انتقاداتی نسبت به گفتمان مسلط نوسازی جامعه ایران شکل گرفت و نهایتاً از دهه ی سی شمسای این جریان انتقادی ذیل ایده ی «بازگشت به خویشتن» هویت و تشخیص رسمی تری به خود گرفت. ایده ای که عملاً در صدد نقد و نفی جهان بینی مدرن و مدرنیزاسیون بود. بطور مشخص سید احمد فردید اولین اندیشمند ایرانی بود که راجع نسبت جامعه ایران با غرب مدرن تأمل و تحلیل فلسفی ارائه نمود. ایده ی بازگشت به خویشتن به سرعت در بین متفکران مطرح آن دوران نظیر جلال آل احمد، شریعتی، شایگان، شریعتی و نراقی به امری موجّه و نجات بخش بدل گردید و نهایتاً پس از نیم قرن از طرح اندیشه تجدد در ایران بخش عمده ای از سپهر گفتمانی ایران معاصر حول باز نمود جدال دو بینش رقیب بازگشت به خویشتن و مدرنیزاسیون سکولار شکل گرفت. در این میان شهید مطهری به خاطر برخورداری از ویژگیهای خاصّ و منحصر به فردی نظیر دانش وسیع و عمیق نسبت به میراث علوم سنتی و حوزوی، تعامل گسترده با اساتید دانشگاه و محافل علمی آن دوران، سنجش عقلانی انتقادی نسبت به مکاتب جدید و قدیم، پرهیز از استدلال های مجادله ای و تلاش برای ارائه استدلالهای برهانی و داشتن نگرش تاریخی به تمام علوم بشری از جمله فقه و فلسفه باعث طرح ایده های خلاقانه و اصیلی گردید. ایشان ضمن تلاش برای حفظ خلوص و اصالت باورهای دینی نگران کارآمدی و توانمندی تعالیم دینی در روزگار معاصر بود لذا با اتخاذ منش انتقادی نسبت به جریانات فکری گوناگون و پرهیز از آفات مرسوم همچون استغناء کاذب و خودمرکز پنداری نهایتاً موفق به ارائه ی ایده های قابل تأملی برای زیست مسلمانی در دنیای مدرن گردید.

کلید واژه ها: سنت گرایی فلسفی. علم تجربی. فقه. عقلانیت انتقادی. جامعه رشید